Леонід Олексійович БИЦЮРА

здобувач,

Тернопільський національний економічний університет

E-mail: ternopil.lb@gmail.com

СТРАТЕГІЯ УПРАВЛІННЯ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНІСТЮ КОМУНАЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Бицюра, Л. О. Стратегія управління енергоефективністю комунального підприємства сфери теплопостачання [Текст] / Леонід Олексійович Бицюра // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: О. В. Ярошук (голов. ред.) та ін. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2017. – Том 27. – № 3. – С. 281-285. – ISSN 1993-0259.

Анотація

Вступ. Динаміка впровадження проектів з підвищення енергоефективності в міжнародних компаніях у сфері теплопостачання зростає. Як наслідок, актуальним питанням є реформування діяльності комунальних підприємств у сфері теплопостачання України.

Мета: систематизація теоретичних аспектів та вивчення практичних засад реалізації стратегії управління енергоефективністю комунального підприємства сфери теплопостачання.

Метод (методологія). Методологічною основою проведення дослідження стали такі методи: аналізу і синтезу – для визначення наукових підходів до стратегії управління енергоефективністю підприємства; узагальнення – для виокремлення ознак стратегії управління енергоефективністю підприємства; порівняння – при дослідженні стратегії управління енергоефективністю комунальних підприємств сфери теплопостачання.

Результати. У статті узагальнено наукові підходи щодо сутності поняття стратегії управління енергоефективністю підприємства. Виокремлено ознаки стратегії управління енергоефективністю підприємства. Запропоновано авторське трактування поняття стратегії управління енергоефективністю підприємства. Здійснено аналіз стану реалізації стратегій управління енергоефективністю комунальних підприємств сфери теплопостачання на прикладі КП «Київтеплоенерго», ЛМКП «Львівтеплоенерго».

Отримані результати вивчення наукових підходів до формування стратегії управління енергоефективністю підприємства є основою для проведення подальших досліджень з визначення факторів трансформації системи стратегічного управління енергоефективністю комунальних підприємств сфери теплопостачання.

Ключові слова: стратегія управління енергоефективністю підприємства; теплове постачання; енергозбереження; альтернативні джерела енергії; економія; енергетична безпека.

Leonid Oleksiiovych BYTSYURA

PhD Student,

Ternopil National Economic University

E-mail: ternopil.lb@gmail.com

STRATEGY OF ENERGY EFFICIENCY MANAGEMENT OF ENTERPRISE

Abstract

Introduction. The dynamic of introduction of energy efficiency projects in international companies in the field of heat supply is growing. As a result, the topical issue is to reform the activities of enterprises in the field of heat supply in Ukraine.

Purpose: systematization of theoretical aspects and research of practical bases of realization of strategy of energy efficiency management of enterprise in the field of heat supply.

Method (methodology). Methodological basis of the research were the following methods: analysis and synthesis – for determine scientific approaches to the strategy of energy efficiency management of the enterprise; generalization – for highlight the features of strategy of energy efficiency management of enterprise; comparison – for studying the strategy of energy efficiency management of enterprises in the field of heat supply.

Results. The article summarizes scientific approaches to the essence of strategy of energy efficiency management of

enterprises. The features of strategy of energy efficiency management of enterprise are highlighted. The author's interpretation of the essence of strategy energy efficiency management of the enterprise is offered. The analysis of introduction of strategy of energy efficiency management of enterprises in the field of heat supply on the example of «Kyivteploenergo», «Lvivteploenergo» is carried out.

The results of the research of scientific approaches to strategy of energy efficiency management of enterprise are the basis for determination of factors of transformation of strategic energy efficiency management system of enterprises in the field of heat supply.

Keywords: *strategy of energy efficiency management of enterprise; heat supply; energy saving; alternative energy sources; savings; energy security.*

JEL classification: D69, L23, Q32, Q40

Вступ

Удосконалення політики енергоефективності підприємств поряд з підвищенням екологічної безпеки і посиленням соціальної відповідальності стають центральним об'єктом досліджень сучасної теорії і практики управління комунальними підприємствами в сфері теплопостачання. Врахування міжнародного досвіду проектування енергоефективних будівель і споруд, інших елементів комунальної інфраструктури є пріоритетними напрямками діяльності для українських компаній, які займаються теплопостачанням. Впровадження успішних шляхів енергоефективності підприємства передбачає застосування комплексного стратегічного підходу до розробки системи управління енергоефективністю.

Теоретичні та практичні основи щодо характеристики стратегій енергоефективності підприємств розглянуті в дослідженнях І. Бурениної, Д. Гамілової, С. Алексєєвої, О. Кириленко, Т. Сак, І. Сотник, С. Шевцова, В. Шишкіна, А. Оверченко, Є. Абрамова, А. Павлика. У наукових працях відзначено, що суб'єкти комунального сектору теплопостачання здійснюють відповідні заходи з впровадження політики енергоефективності. Водночас актуальним питанням є розробка механізму стратегічного управління енергоефективністю підприємств сфери теплопостачання.

Мета та завдання статті

Метою статті є систематизація теоретичних аспектів та вивчення практичних засад реалізації стратегії управління енергоефективністю комунального підприємства сфери теплопостачання. Для досягнення мети визначено такі завдання: узагальнити наукові підходи до сутності поняття стратегії управління енергоефективністю підприємства; встановити ознаки стратегії управління енергоефективністю підприємства; дослідити стан реалізації стратегії управління енергоефективністю комунальних підприємств сфери теплопостачання.

Виклад основного матеріалу дослідження

Концептуальні основи стратегічного управління енергоефективністю підприємства передбачають вивчення категоріального апарату та характеристик поняття, пов'язаних з цим процесом. Дослідження сутності поняття стратегії управління енергоефективністю підприємств дасть можливість встановити основні ознаки (характеристики) даного поняття і стане підставою для створення оціночного підходу щодо аналізу стану реалізації стратегій вказаної категорії в умовах функціонування суб'єктів теплопостачання комунального сектору. Розглянемо основні наукові підходи до характеристики сутнісних ознак досліджуваного поняття через вивчення положень його трактування та особливостей.

Перший науковий підхід до формування стратегії управління енергоефективністю передбачає врахування цільових орієнтирів та факторів діяльності підприємства. О. Кириленко у [1] стратегію енергозбереження розглядає як процес визначення головного напрямку (перспективи) функціонування суб'єкта господарювання щодо забезпечення енергозберігаючих ефектів з урахуванням встановлених нових цільових орієнтирів, можливостей внутрішнього середовища, зовнішніх умов і встановлення системи заходів енергозбереження, що дадуть змогу досягнути сформульованих прогнозних параметрів.

Вивчення положень змісту формулювання показало, що в даному визначенні враховано ознаку цільових орієнтирів (енергозбереження), факторну ознаку (вказівка на потребу врахування можливостей внутрішнього середовища, зовнішніх умов). Окрім цього, можемо зазначити, що в трактуванні визначено іншу сутнісну характеристику вказаного поняття, зокрема ознаку активізації енергетичного розвитку суб'єкта господарювання, який прогнозує зазначену стратегію (акцент на встановленні нових цілей). Відповідно зазначена сутнісна ознака, на нашу думку, може бути типовою для поділу стратегій управління енергоефективністю підприємств на активні (в рамках яких передбачено активізацію зусиль на новизні у визначенні напрямків забезпечення ефектів використання енергетичних ресурсів (соціальних та економічних) і пасивні (які не орієнтовані на новизну, інноваційні заходи щодо керування зазначеним процесом).

Необхідно відмітити характеристики та трактування сутності вказаного поняття, сформульоване в площині першого наукового підходу і визначене в праці І. Сотник, С. Шевцова [2]. Зокрема, згідно з підходом авторів, стратегія управління енергоефективністю підприємств є:

- системою довгострокових цілей його ресурсозберігаючої діяльності, які визначаються загальними завданнями його розвитку, а також вибір найбільш ефективних шляхів їх досягнення; положення даного визначення характеризують орієнтир формулювання, сконцентрований в рамках врахування ознаки цільових орієнтирів;
- генеральним напрямком (програмою, планом) ресурсозберігаючої діяльності підприємства, проходження якого в довгостроковій перспективі повинно призвести до досягнення цілей енергозбереження та отримання очікуваного економічного, екологічного, соціального ефектів; є програмою пріоритетних напрямків і форм ресурсозберігаючої діяльності фірми, джерел формування інвестиційних ресурсів і послідовності етапів реалізації довгострокових цілей, що забезпечують досягнення ключових орієнтирів розвитку підприємства; найважливішою складовою частиною загальної системи стратегічного вибору господарюючого суб'єкта, основними елементами якої виступають місія, загальні стратегічні цілі розвитку, система функціональних стратегій в розрізі окремих видів діяльності, способи формування і розподілу ресурсів [2, с. 56].

Аналіз змісту поданих трактувань свідчить, що автори, як і в першому визначенні сутності зазначеного поняття, пов'язують його з цільовими орієнтирами досягнення стратегічних цілей (ознака цільових орієнтирів).

Резюмуючи вищевказане відзначимо, що подані трактування є націленими як на цільові орієнтири (переважно, вказівка на ефект від економії енергетичних ресурсів), так і на видову ознаку щодо поділу стратегій управління енергоефективністю підприємств на активні і пасивні (акцент на пасивній ознаці, оскільки у визначенні немає посилання на активізації стратегічного розвитку).

Другим науковим підходом є підхід, пов'язаний із комплексним трактуванням сутності поняття стратегії управління енергоефективністю підприємств, в рамках якого враховують визначення цього феномену через акцент на системі сфер (напрямків), які підлягають керуванню в рамках стратегічного менеджменту, і передбачають посилання на основні характеристики, пов'язані з існуючими підходами до забезпечення цільових ефектів (акцент на комплексній ознаці). Слід зазначити, що орієнтир на вказану ознаку пов'язаний із системністю, комплексністю підходу до стратегічного управління в зазначеній сфері і потребою на врахування основних сфер управління підприємством.

Зокрема, зазначена стратегія у науковій праці В. Шишкіна, А. Оверченко [3] є комплексом, що представлений п'ятьма стратегічними напрямками, серед яких управлінський (впровадження і підтримка системи менеджменту керування енергетичними ресурсами (система менеджменту енергоефективності), інвестиційний (формування програми інвестування заходів енергоефективності, пов'язаних із розвитком підприємства), технологічний (прогнозування та забезпечення оптимальних результатів (ефектів) енергоефективності в розрізі управління технологічним обладнанням на відповідному рівні функціонування (працездатність, зношуваність, оновлення, безпека), організаційний (прогнозування та реалізація низки оптимізаційних заходів операційно-організаційного характеру, націлених на ріст енергетичних ефектів, з урахуванням прийнятого рівня інвестиційних вкладень), інноваційний (визначення та реалізація заходів в сфері використання альтернативних джерел енергоефективності, які враховують характеристики потенціалу підприємства, цінові параметри енергетичних ресурсів, особливості функціонування) [3].

Відзначимо, що у такому формулюванні визначено орієнтир на важливі напрямки (сфери) управління суб'єктів господарювання (управлінський, інвестиційний, технологічний, організаційний, інноваційний), сутнісні ознаки цього феномену, серед яких ознака цільових орієнтирів (цілі росту енергетичних ефектів для росту підприємницької структури), видова ознака щодо поділу стратегій управління енергоефективністю підприємств на активні і пасивні (посилання на інноваційний напрямок стратегії енергоефективності розвитку підприємницької структури).

У рамках розгляду другого наукового підходу звернемо увагу на формулювання вказаного феномену в дослідженні І. Бурениної, Д. Гамілової, С. Алексєєвої [4]. Згідно із трактуванням авторів, стратегія енергоефективності є частиною загальної стратегії підприємства, спрямованою на реалізацію енергетичного потенціалу підприємства на основі використання внутрішніх і зовнішніх ресурсів з метою досягнення якісно нового стану його енергопроцесів, що відповідають вимогам енергонезалежності, безпеки, заощадження і прогресивності [4, с. 16].

Незважаючи на узагальнюючий характер поданого трактування (не визначено основних сфер, які повинні бути задіяні в процесі управління стратегією), автори врахували орієнтир на системне формування зазначеної стратегії в рамках загальнокорпоративної, також обумовлено орієнтир на внутрішні та зовнішні параметри потенціалу суб'єкта стратегічного управління, цільові орієнтири (новий стан енергетичних процесів, цілі енергетичної безпеки, незалежності, прогресивності та заощадження).

Третій науковий підхід характеризує досліджуваний феномен з огляду на необхідність забезпечення енергетичної безпеки суб'єкта стратегічного управління (ознака орієнтиру на досягнення енергетичної безпеки). Доцільно звернути увагу на те, що зазначений підхід передбачає орієнтир на пасивну видову ознаку щодо поділу стратегій управління енергоефективністю. Слід констатувати, що в сучасних умовах енергетичної кризи більшість вітчизняних підприємств комунального сектору (в тому числі в сфері теплопостачання) орієнтовані на встановлення та впровадження стратегічних засад управління, які можуть забезпечити прийнятний рівень енергетичної безпеки з урахування дії соціально-економічних, технологічних факторів. Як наслідок, орієнтир на зазначену сутнісну ознаку, яка характеризує досліджуваний феномен, є доцільним для українських комунальних підприємств сфери теплопостачання.

Відповідно до результатів дослідження положень розглянутих наукових підходів виокремлено основні ознаки, які характеризують сутність поняття стратегії управління енергоефективністю підприємств, зокрема:

- ознаку цільових орієнтирів (низка цілей енергоефективного управління, пов'язаних із забезпеченням ефектів економії енергетичних ресурсів, їх відтворення та підвищення результативності використання; скороченням негативного впливу на довкілля від управління процесами енергоефективності та ін.);
- факторну ознаку (вказівка на дію факторів зовнішнього, внутрішнього середовища, які можуть чинити як стимулюючу, так і дестимулюючу дію);
- видову ознаку щодо поділу стратегій управління енергоефективністю підприємств на активні і пасивні (або ознаку активізації енергетичного розвитку суб'єкта господарювання за параметром встановлення нових цілей);
- комплексну ознаку (посилання на комплекс сфер (напрямків), які підлягають керуванню в рамках стратегічного менеджменту, на основні характеристики, пов'язані з існуючими підходами до забезпечення цільових ефектів);
- ознаку орієнтиру на досягнення енергетичної безпеки (необхідність забезпечення ресурсами в умовах кризи енергетичних носіїв).

Керуючись змістом вказаних ознак (характеристик) зазначеного феномену, було сформульовано універсальний авторський підхід, який враховує основні положення, визначені в проаналізованих підходах. А саме, стратегія управління енергоефективністю комунального підприємства в сфері теплопостачання є його комплексним підходом до встановлення та реалізації цільових орієнтирів забезпечення ефектів за основними сферами діяльності в сфері обслуговування споживачів щодо постачання теплової енергії (соціально-економічного, ресурсного, технологічного, організаційного, екологічного), основні параметри якого декларуються та впроваджуються відповідно до дії факторів зовнішнього та внутрішнього середовища, з урахування потреби досягнення енергетичної безпеки щодо забезпечення споживацького сектору, і яким передбачено можливість використання як традиційних, так і інноваційних засобів, механізмів, методів. Представлене авторське трактування сформульоване з урахуванням змісту основних наукових підходів, враховує всі розглянуті знаки (характеристики) вказаного поняття.

Проведемо аналіз стану реалізації стратегії управління енергоефективністю в сфері теплопостачання комунального сектору на прикладі КП «Київтеплоенерго» та ЛМКП «Львівтеплоенерго». Аналіз дозволив ідентифікувати типи стратегій та встановити рівень енергоефективності в сфері теплопостачання.

Відповідно до результатів дослідження встановлено, що КП «Київтеплоенерго» використовувало активну інноваційну стратегію, пов'язану із цільовим орієнтиром на скорочення ціни на теплову енергію для комунального сектору, скорочення заборгованості комунального сектору за теплову енергію, енергетичну безпеку комунального сектору щодо запасів енергетичних ресурсів. Для впровадження прогностичної стратегії підприємством було використано шлях виробництва теплової енергії на власних потужностях із застосуванням альтернативних інноваційних джерел. При цьому, досліджувана стратегія ЛМКП «Львівтеплоенерго» оцінена як пасивна, орієнтована на енергетичну безпеку, яка також була реалізована в межах прогностичних параметрів. Можемо констатувати, що комунальне підприємство, орієнтоване на інновації досягло більш високих результатів стратегічного управління через існування ефективного менеджменту, доступу до інвестиційних коштів.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Узагальнення наукових підходів щодо сутності поняття стратегії управління енергоефективністю підприємства, аналіз стану реалізації стратегій управління енергоефективністю комунальних підприємств сфери теплопостачання свідчать про актуальність питання інноваційного розвитку сфери теплопостачання, врахування міжнародного досвіду реформування галузі. Серед ознак стратегії управління енергоефективністю підприємства можемо виокремити такі: ознака цільових орієнтирів; факторна ознака; видова ознака щодо поділу стратегій управління енергоефективністю підприємств на

активні і пасивні (або ознака активізації енергетичного розвитку суб'єкта господарювання за параметром встановлення нових цілей); комплексна ознака; ознака орієнту на досягнення енергетичної безпеки.

На основі проведеного аналізу стану реалізації стратегії управління енергоефективністю в сфері теплопостачання комунального сектору на прикладі КП «Київтеплоенерго» та ЛМКП «Львівтеплоенерго» встановлено трансформацію системи стратегічного управління теплопостачанням на засадах енергоефективності. З огляду на це, перспективи проведення подальших розвідок у даному напрямі полягають у визначенні факторів трансформації системи стратегічного управління енергоефективністю комунальних підприємств сфери теплопостачання.

Список література

1. Кириленко О. В. Енергозбереження – стратегія розвитку. *Діловий вісник*. 2010. № 2. С. 8-11.
2. Сотник И. Н., Шевцов С. В. Формирование ресурсоэффективной стратегии предприятия в условиях инновационных изменений. *Механізм регулювання економіки*. 2014. № 3. С. 54-62.
3. Шишкін В. О., Оверченко А. І. Впровадження стратегії енергозбереження як засобу підвищення економічного потенціалу промислового підприємства. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2015. Вип. 1(45). С. 160-162.
4. Буренина И., Гамилова Д., Алексеева С. Стратегические аспекты управления энергоэффективностью. *Экономика и управление*. 2015. № 5. С. 13-19.
5. Методи управління ризиками енергопостачальної компанії: монографія / В. Я. Брич, О. Л. Шпак, З. І. Домбровський, А. М. Тибін, М. З. Домбровський. – Тернопіль : ТНЕУ, 2013. – 304 с.
6. Організаційно-економічні передумови реінжинірингу бізнес-процесів на ринку комунальної теплоенергетики України / В. Брич, М. Федірко, І. Янік // Вісник Тернопільського національного економічного університету, 2016. – №2. – С. 7-19.
7. Брич В. Я., Гевко Б. Р. Проблеми застосування сонячної енергії в сфері житлово-комунального господарства // Інноваційна економіка. – 2016. – №. 1-2. – С. 152-157.

References

1. Kyrylenko, O. V. (2010). Energy saving is a development strategy. *Business Herald*, 2, 8-11 [in Ukrainian].
2. Sotnyk, I. N., and Shevtsov, S. V. (2014). Formation of a resource-efficient enterprise strategy in the context of innovative changes. *The mechanism of economic regulation*, 3, 54-62 [in Russian].
3. Shyshkin, V. O., and Overchenko, A. I. (2015). Implementation of energy saving strategy as a means of increasing the economic potential of an industrial enterprise. *Scientific Herald of Uzhhorod University*, 1 (45), 160-162 [in Ukrainian].
4. Burenina, I., Gamilova, D., and Alekseeva, S. (2015). Strategic Aspects of Energy Efficiency Management. *Economics and management*, 5, 13-19 [in Russian].
5. Brych, V. Y., Shpak, O. L., Dombrovskyy, Z. I., Tybin, A. M., & Dombrovskyy, M. Z. (2013). Methods of risk management of energy supply company. Ternopil: TNEU.
6. Brych, V., Fedirko, M., & Yanik, I. (2016). Organizational and economic prerequisites for reengineering business processes in the municipal heat market of Ukraine. *Bulletin of Ternopil National Economic University*, 2, 7-19.
7. Brych, V. Y., & Gevko, B. R. (2016). Problems of solar energy application in the field of housing and communal services. *Innovative economy*, 1-2, 152-157.

Стаття надійшла до редакції 29.09.2017 р.